

Organ Bağışı Hakkında Üniversite Öğrencilerinin Düşünceleri

Nurgül BÖLÜKBAŞ¹, Ayşe EYÜPOĞLU², Pınar KURT²,

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Sağlık Yüksekokulu, ORDU

- ✓ Organ ya da dokular bir insandan diğerine nakledilebilir. Uygun organ bulamadığı için her yıl ölümü bekleyen insanları organ bağışı ile hayata döndürme şansı vardır. Günümüzde kalp, akciğer, karaciğer, pankreas ve böbrekler transplantasyon için bağışlanan organlardır. Kornea, kalp kapakları, deri ve kemik ise bağışlanabilen ve nakledilebilen dokulardır(1-5). Bu çalışma üniversite öğrencilerinin organ bağışı konusunda görüşlerini almak amacıyla erkek ve kız öğrenci yurtlarında basit rastgele örnekleme ile seçilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden 360 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere konuyla ilgili literatürler doğrultusunda hazırlanan anket formu uygulanarak veriler toplanmıştır. Öğrencilerin % 59.5'inin organ bağışı konusunda bilgilerinin olduğu, % 59.6'sının organ bağışında bulunmak istediği, % 78.9'unun organ bağışının gerekliliğine inandığı, % 69.1'inin ise organ bağışı için ne yapmak gerektiğini bilmediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Organ bağışı, üniversite öğrencileri, organ bağışıyla ilgili düşünceler

✓ **The Ideas of University Students About Organ Donation**

Organs or tissues from one human being(the donor) are put into another person's body (the recipient). While many do get the chance of reviewed life or improved health with a successful transplant some people die each year waiting for a suitable organ. Nowadays organs that can be donated for transplantation include heart, lungs, liver, pancreas and kidneys. Tissues that can be donated include corneas (eyes), heart valves, skin and bone.

This study was carried out to evaluate the ideas of 360 university students about organ donation those were received to participate in questionnaire, living in male and female dormitories in Ordu. Data were collected by using a questionnaire.

It was determined that 59.5% of the university students had information about the subject, 59.6% of the students were volunteers, 78.9% of the students were believed in the necessity organ donation, 69.1% of them do not know where to apply.

Key words: Organ donation, university students, ideas about organ donation

GİRİŞ

Vücutta görev yapamayacak kadar hasta ve hatta bedene zararlı hale gelen bir organın bir yenisini ve sağlamı ile değiştirilmesi düşüncesi çok eski zamanlardan beri insanların ilgisini çekmiştir. Organ bağışı, bir kişinin hayatı iken serbest iradesi ile tıbben yaşamı sona erdikten sonra doku ve organlarının başka hastaların tedavisi için kullanılmasına izin vermesidir^(1,2).

Organ nakillerinde verici kaynağı canlı ve kadavra olarak ikiye ayrılmaktadır. Canlı kişilerden organ alınması, organ veren kişinin ya-

şamını riske sokmayacak çift organların birini almakla mümkündür (böbrek, göz, karaciğer ve pankreasın bir parçası gibi)⁽³⁻⁵⁾. Beyin ölümü tanısı konan kimse tıbben ölü kabul edilmekte ve bunlara kadavra organı denmektedir. 1960'lı yılların başlarında pek çok hasta ile ilgili organ bağışlayanlar yalnızca aile bireyleri olmasına karşın, günümüzde kadavradan organ naklinin yaygınlaştırılması çalışmaları ağırlık kazanmıştır. Avrupa Ülkelerinde organ vericilerinin %80'i kadavra, %20'si canlı kaynaklı iken Türkiye'de tam tersine organ vericilerinin %75'i canlı, %25'i kadavra kaynaklıdır⁽³⁻⁶⁾.

1979 tarih ve 2238 sayılı yasa gereği organ bağıışı yapabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak ve bu dileğini iki tanık huzurunda sözlü olarak yapmak, ayrıca bunun için en yakın sağlık kuruluşuna başvurarak” Doku ve Organ Bağıış Belgesi” almak gerekir^(3,5). Organ bağıışında bulunan kişilerin “Bağıış Belgesi”ni yanlarında bulundurmaları ve konuyla ilgili yakın akrabalarına bilgi vermeleri gerekir^(2,4,7,8).

4- Tedavisi yapılacak olan hastanın da kendisine yapılacak olan bu nakle razı olması gerekir^(6-8,10,11,13). Ülkemizde bu engellerin yanı sıra, organ bağıışının talep edilmemesi, bağıışa ailelerin izin vermemesi, kişilerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmaması ya da yanlış bilgilendirme nedeniyle yeteri kadar organ bağıışı olmamaktadır^(4,14). Toplumumuzun organ bağıışı konusunda yeterli düzeyde bilgi sa-

Şekil. Doku ve organ bağıış belgesi

Sağlıklı her organ bağıışlanabilir. Ülkemizde; kalp, akciğer, böbrek, karaciğer ve pankreas gibi organlar, kalp kapağı, gözün kornea tabakası, ve kemik iliği gibi dokular başarıyla nakledilebilmektedir⁽¹⁻⁶⁾.

Organ ve doku bağıışlanmasını engelleyen bazı durumlar söz konusudur. Organ bağıışı konusunda düzgün işleyen bir mekanizmanın olmaması, koordinasyon eksikliği, organ bağıışı sürecinin bilinmemesi, yasal sorumlulukların korkusu, dini inançlar, organ alınması ve nakline karşı olumsuz tutumlar organ sağlanması konusunda önemli engellerdir^(4,5,9). Diyanet İşleri Başkanlığının Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 06.03.1980 tarih ve 196 sayılı kararı ile organ naklinin caiz olduğu bildirilmiştir. Bu karara göre organ nakli için şu şartlara uyulması gerekmektedir:

1- Zaruret halinin bulunması, yani hastanın hayatını veya hayati bir uzvunu kurtarmak için bundan başka çarenin olmadığıнын mesleki ehliyet edilmesi

2- Hastalığın bu yolla tedavi edilebileceğine tabibin zann-ı galibinin bulunması

3- Organ veya dokusu alınan kişinin, bu işlemin yapıldığı esnada ölmüş olması

hibi olmadığı görüşünden yola çıkarak eğitimli kesim olarak üniversite öğrencilerinin organ bağıışı konusunda düşüncelerini değerlendirmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma 05.03.2004-17.03.2004 tarihleri arasında Ordu ili, Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı yurtlarda yapılmıştır. Çalışmanın evrenini yurtlarda kalan 950 öğrenci oluşturmuş, basit rastgele örnekleme yöntemiyle yurtlarda kalan ve araştırmaya katılmayı kabul eden toplam 360 kız ve erkek öğrenci ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanan bireysel özellikleri ve organ bağıışı ile ilgili 20 soru içeren anket formu birebir görüşme tekniği kullanılarak uygulanmıştır.

Elde edilen veriler SPSS 11.0 paket programında yüzdeler olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.9±2.1 yıldır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 185'i (%51.4) il merkezinde oturmakta ve 180'i(%50.0) bayandır. Öğrencilerin

163'ü (%45.3) Fen-Edebiyat Fakültesinde, 131'i (%36.4) Meslek Yüksekokulunda, 39'u (%10.8) Sağlık Yüksekokulunda ve 28'i (%7.5) Ziraat Fakültesinde okumaktadır.

Öğrencilerin 214'ünün (%59.5) organ bağışısı konusunda bilgilerinin olduğu, 348'inin (%96.7) herhangi bir organ bağışısında bulunmadığı, 215 öğrencinin (%59.6) organ bağışısında bulunmak istedikleri, 284'ünün (% 78.9) organ bağışısı gerekliliğine inandıkları ve 249'unun (%69.1) organ bağışısı için ne yapmak gerektiğini bilmedikleri saptanmıştır.

Öğrencilerin organ bağışısı hakkındaki bilgi ve tutumlarının dağılımı Tablo I'de sunulmuştur.

Tablo I. Öğrencilerin Organ Bağışı Hakkındaki Bilgi ve Tutumları (n=360).

Organ bağışısı hakkında bilgi	Sayı	%
Bilgisi olanlar	214	59.5
Bilgisi olmayanlar	146	40.5
Organ bağışısında bulunma durumu		
Bağışıda bulunanlar	12	3.3
Bağışıda bulunmayanlar	348	96.7
Organ bağışısında bulunmak isteme durumları		
Bulunmak isteyenler	215	59.6
Bulunmak istemeyenler	145	40.4
Organ bağışısı gerekliliğine inanma		
İnananlar	284	78.9
İnanmayanlar	76	21.1
Organ bağışısı için ne yapmak gerektiğini bilme durumu		
Bilenler	111	30.9
Bilmeyenler	249	69.1

Öğrencilerin 81'inin(%37.9) görsel ve sözlü yayınlardan, 59'unun(%24.5) yazılı yayınlardan organ bağışısı ile ilgili bilgi edindikleri saptanmıştır.

Öğrencilerin organ bağışısı ile ilgili bilgi edindikleri kaynakların dağılımı Tablo II'de sunulmuştur.

Öğrencilerin 86'sı(% 40.0) bir insanın yaşamasını sağlamak, 71'i (% 33.1) öldükten sonra organın başkasında yaşadığını bilmek, 58'i (% 26.9) organın çürüyüp yok olmaktansa işe ya-

Tablo II. Öğrencilerin Organ Bağışı İle İlgili Bilgi Edindikleri Kaynaklar.

Bilgi kaynakları	Sayı	%
Televizyon, radyo	81	37.9
Gazete, dergi	59	24.5
Mesleki yayınlar	41	19.2
Diğer (çevre, özel eğitim...)	33	15.4
Toplam	214	100.0

nyor olduğunu bilmek istedikleri için organ bağışısında bulunmak istediklerini belirtmişlerdir.

Organ bağışısında bulunmak isteyen öğrencilerin konuyla ilgili görüşlerinin dağılımı Tablo III'de sunulmuştur.

Tablo III. Organ Bağışısında Bulunmak İsteyen Öğrencilerin Konuyla İlgili Görüşleri.

Görüşler	Sayı	%
Bir insanın yaşamasını sağlamak	86	40.0
Öldükten sonra organının başkasında yaşaması	71	33.1
Organın çürüyüp gitmektense işe yarıyor olması	58	26.9
Toplam	215	100.0

Öğrencilerin 65'i (%44.8) dini inançlarından dolayı, 43'ü (%29.6) vücut bütünlüğünün bozulmasını istemediğinden, 31'i (%21.5) korktukları ve kendilerini hazır hissetmedikleri için organ bağışısını istemediklerini belirtmişlerdir.

Organ bağışısında bulunmak istemeyen öğrencilerin konuyla ilgili görüşlerinin dağılımı Tablo IV'de sunulmuştur.

Tablo IV. Organ Bağışısında Bulunmak İstemeyen Öğrencilerin Konuyla İlgili Görüşleri.

Görüşler	Sayı	%
Dini inançlar	65	44.8
Vücut bütünlüğünün bozulmasını istememek	43	29.6
Korku, kendini hazır hissetmeme	31	21.5
Cevapsız	6	4.1
Toplam	145	100.0

TARTIŞMA VE SONUÇ

Organ bağıışı bir kişinin ölümünden sonra organlarının başka bir insan için kullanılmasına izin vermesidir. Bazen görmeyen bir insanın görmesini ya da hayatını diyaliz cihazına bağılı olarak sürdüren bir böbrek hastasının hayata dönmesini sağlar^(2,6,8,13).

Organ bağıışı ülkemizde üzerinde önemle durulması ve toplumun bu konuda yeterince bilgilendirilmesi gereken bir konudur. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin %58.1'inin organ bağıışı hakkında bilgileri olduğu saptanmıştır.

Görsel ve yazılı yayınların organ bağıışı konusunda toplumun bilgilendirilmesinde etkili olduğu görülmüştür. Organ bağıışı konusunda en çok bilgi edinilen kaynak olarak görsel ve yazılı basının gösterilmesi literatür bulguları ile paralellik göstermektedir^(3,5,6,8).

Öğrencilerin %59.6'sı organ bağıışında bulunmayı istemelerine karşılık sadece % 3.3'ünün bağıışta bulunmuş olmaları düşündürücüdür. Organ bağıışı yapmamış ancak yapmayı düşünenler potansiyel verici olarak değerlendirilebilir. Gerçek verici oranının az olması, organ bekleyen hastalar için pek de ümit verici olmamaktadır. Organ bağıışı gelişmiş ülkelerde bile % 25'i geçmemektedir⁽²⁾. Bir insanın yaşamasını sağlamak ve öldükten sonra bir organının başkasında yaşadığını bilmek düşüncesiyle organlarını bağıışlamayı düşünenlerin oranı %73.02 gibi dikkat çekici bir rakamdır. Bu düşünceler farklı çalışmalarda da ilk sıralarda yer almıştır⁽⁴⁾. Dini inançlar, vücut bütünlüğünün bozulmasını istememek, korku ve kendini hazır hissetmemek organ bağıışı yapmada kişilerin isteksiz davranmasına neden olmaktadır. Organ bağıışını kabul etmeyenler arasında dini nedenleri öne sürenler bu konunun İslam dinindeki yerini tam olarak bilemediklerini açıklamışlardır. İslam inanışlarına göre, İslam hukuku ölüden organ alınıp nakil yapılmasına izin vermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 06.03.1980 tarih ve 196 sayılı kararı ile organ naklinin caiz olduğu bildirilmiştir. Sizin organınızı verdiğiniz

kişinin yaptığı iyilik ve fenalıklardan tamamen kendisi sorumludur.

Şifa bekleyen insanlara yardımcı olmak, hepimiz için islami ve insani bir görevdir. Değeri madde ile ölçülemeyecek kadar kıymetli olan organlarımızın öldükten sonra, bir hastayı tedavi maksadıyla alınarak başka bir insana nakledilmesi; ölen kişi ve ailesi için büyük bir saygınlık ve şeref vesilesi olarak kabul edilir^(10,13).

Konuyla ilgili çalışmalarda düşük sosyoekonomik yapının ve eğitim düzeyinin ve kırsal bölgede yaşayanların organ bağıışına izin verme oranlarının düşük olduğu bildirilmektedir⁽³⁻⁵⁾. Oysa eğitim düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinde de bu oran %3.3'ü geçmemiştir. Ancak ümit verici olan organ bağıışının gerekliliğine inananların oranının yüksek olmasıdır (%78.9).

Ülkemizde Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli hakkında çıkan kanunla tedavi, tanı ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli yasal hükümlere bağlanmıştır. Yasada sağlığında doku ve organlarını bağıışladığını bir tutanakla belirten kişilerden öldüğünde organ ve doku alınabileceği, ancak bunu belirtmeyen kişilerin ancak ailelerinden izin alındığı takdirde doku ve organlarının alınabileceği, doku ve organ alınmasını istemediğini belirten kişilerden doku ve organ alınmayacağı açıkça belirtilmiştir⁽⁷⁾.

Organ ve Doku Nakli Hizmetlerinin başarıya ulaşabilmesi için Sağlık Bakanlığı'na, Milli Eğitim Bakanlığı'na, üniversitelere, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, gönüllü kuruluşlara, yazılı ve görsel basına ve tüm halkımıza görev düşmektedir.

Bu amaçla Sağlık Bakanlığı, Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemini (UKS) kurmuştur. Ulusal Koordinasyon Sistemini yürütmek amacıyla Ulusal Koordinasyon Merkezi ve buraya bağılı Bölge Koordinasyon Merkezleri oluşturulmuştur. UKS'nin amacı bağıışlanan organ ve dokuların tıbbi etik anlayışına uygun, adaletli bir şekilde, en uygun alıcıya naklinin sağlanmasıdır. Ülkemizde, Organ ve Doku nakli bekleyen tüm hastaların kayıtları

UKS içerisinde Ulusal Koordinasyon Merkezinde bulunmaktadır^(4,7).

Sonuç olarak; organ bekleyen hastaların sayısının her geçen gün arttığı ülkemizde toplumun organ nakli konusunda bilinçlenmesini sağlamak, bu konuda çalışmalar yapmak zorunlu hale gelmiştir. Ülkemizde Türk Nefroloji Derneğinin 1999 yılı sonu rakamlarına göre sadece böbrek bekleyen hastaların sayısı 23 000'dir. Bugüne kadar çok sayıda hasta organ vericisi bulunamaması nedeniyle kaybedilmiştir⁽⁴⁻⁶⁾.

Toplumun eğitim düzeyi yüksek bölümünü oluşturan üniversite öğrencilerinin organ bağıışı konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları, bu konuda değişik kaygılar yaşadıkları ve bilgilendirilmeye ihtiyaç duydukları ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla konuyla ilgili kaygıları ortadan kaldırmak için yetkili kişiler tarafından zaman zaman kitle eğitim araçları kullanılarak halkı bilgilendirmek gerekmektedir. Potansiyel vericiler özellikle bilgilendirilerek yetkili birimler tarafından kampanyalar başlatılmalıdır. Özellikle organ nakli konusunda nakil yapılan hastanelerle tüm hastanelerin iletişim içinde olmaları, gerekli ve hızlı nakil konusundaki kaygıları gidermek açısından önemlidir.

Geliş Tarihi : 05.08.2004

Yayına kabul tarihi : 23.12.2004

Yazışma adresi:

Nurgül BÖLÜKBAŞ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi,

Ordu Sağlık Yüksekokulu

ORDU

KAYNAKLAR

1. Akdeniz Üniversitesi Organ Nakli Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi. <http://www.akdeniz.edu.tr/organnak/html4.htm>, 2004.
2. www.4woman.gov/faq/organ_donation.htm#1, 2004
3. Gürkan A. Organ transplantasyonu ve hemşirelik bakımı. Hemşirelik Forumu 1998; 4:179.
4. Uzun Ö. Organ bağıışı konusunda üniversite personelinin düşünceleri. Türk Hemşireler Dergisi 1997; 4: 30-35.
5. Özen Ş, Altay M, Yavuz M ve ark. Organ bağıışı hakkında üniversite öğrencilerinin görüş ve düşünceleri. Ulusal Cerrahi Kongresi 92, Hemşirelik Sektörünü Bildirileri, 18-19 Mayıs 1992, İstanbul
6. Akpolat T. Organ bağıışı. www.tıp2000.com/tedavi/organb.html, 2004.
7. Ulusal Organ Bağıışı ve Nakli Koordinasyon Sistemi. www.bolu.saglik.gov.tr/2004/yasam/yazilar/saglik_sorunlari_dosyalar/organ_bagisi.htm
8. How to donate? www.donor.co.nz/why_1_b.html, 2004
9. Ganikos ML, et al. A case study in planning of public health education: The organ and tissue donation experience. Public Health Rep 1994; 5: 626-631.
10. www.bobrek Hastalari.org.tr/organ1.htm, 2004
11. Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulunun 06.03.1980 tarihli kararı (Resmi gazete)
12. Parks WE, Barer R, Painvin A. Ethical issues in transplantation. Surgical Clinics of North America 1996; 3: 633-639.
13. Organ Bağıışı İnsanın İnsana Yapabileceği En Büyük Hizmettir. www.Saglik-info.com/NETGAZETE/haber.asp
14. Chabalewski F, Norris G. The gift of life. Talking to families about organ and tissue donation. AJN 1994; June: 28-33.